

ALBER KAMÜ

TAUN

Fransızcadan tərcümə:
Hamlet Qoca

qanun nəşriyyatı

ALBERT CAMUS

LA PESTE

Hadisələr 1940-cı illərin əvvəllərində Əlcəzairin Oran şəhərində baş verir. Gözlənilmədən şəhərdə taun xəstəliyi yayılır və qapanma elan olunur. Həkim Bernar Ryö, jurnalist Ramber, din xadimi Panellu və digərləri fəlakətə qarşı mübarizəyə qoşulur.

Onlar epidemiyanın zəifləməsi, şəhərin qapılarının yenidən hər kəsin üzünə açılması üçün əllərindən gələni edirlər...

Roman insanların ümitsizliyini, qorxusunu, həm də həmrəyliyi təsvir edir. Əsərdə taun sadəcə bioloji xəstəlik deyil, həm də müharibə, zülm və insan varlığının absurdluluğunun simvolu kimi təqdim olunur. Vurğulanır ki, taun virusu heç vaxt tam yox olmur və bəşəriyyət hər zaman yeni təhlükələrə açıqdır.

*K*itabda söylənilən qəribə əhvalatlar 194...-cı ildə Oran şəhərində baş verib. Əslində, əhvalatlar adilikdən çıxarılıb və yerləri dəyişdirilib. İlk baxımda Oran, doğrudan da, adi bir şəhər, Əlcəzairin dəniz sahilində yerləşən fransız əyalətidir.

Əvvəlcədən etiraf etməliyik ki, şəhərin özü yaraşsızdır. Görkəmi sakit görünsə də, onu başqa ticarət şəhərlərindən fərqləndirən cəhətləri sezə bilmək üçün xeyli vaxt lazımdır. Məsələn, göyərçini, ağacı, bağı olmayan, qanad çırpıntısı, yarpaq xışıltısı eşidilməyən bir şəhəri, öz sifəti bilinməyən bir yeri necə təsvir etmək olar? Burada fəsillərin dəyişməsinə ancaq səmədan bilmək olur. Baharın gəlişi də ancaq havanın ətrindən və tacirlərin əyalətdən gətirib satdıqları gül dəstələrindən duyulur. Yayda istinin gücündən dam örtüyü çox qızmış evlər od tutub yanır,

divarlar boz küllə örtülür. Qapı-pəncərəni bağlayıb, evdə gizlənməli olursan. Payızda isə leysandan sonra hər yan palçıq olur. Ancaq qış gələndə xoş günlər başlayır.

Hər hansı bir şəhərin həyatı ilə maraqlananda gərək orada adamların necə işləməsini, necə sevməsini və necə ölməsini öyrənəsən. Bizim balaca şəhərdə isə bunların hamısı elə iqlimin özü kimi qarışıq və cansıxıcıdır. Yəni burada adam darıxır və bu darıxmaya adət etməyə çalışır. Bizim şəhər camaatı çox işləyir, özü də varlanmaq üçün işləyir. Əsasən, ticarətlə maraqlanır, özlərinin dedikləri kimi, hər şeydən əvvəl işgüzarlıqla məşğul olurlar. Amma kiçik əyləncələri də yaddan çıxarmır, arvadbazlıq edir, kinoya gedir, dənizdə çimirlər. Belə əyləncələri, təbii olaraq, şənbə-bazar günlərinə saxlayır, həftənin qalan günlərini isə pul qazanmağa çalışırlar. Axşamlar işdən çıxanda vədələşib kafələrdə görüşür, bulvarda gəzişir, yaxud da öz eyvanlarında otururlar. Cavanların əyləncələri cılığın və qısa olur, yaşlılar isə bir yerə toplaşır, çoxlu pul qoyub, kart oynayırlar.

Fikirləşmək olar ki, bu cəhətlər ancaq bizim şəhərlilərə aid deyil, elə bütün müasirlərimiz belə yaşayırlar. Doğrudur, adamların bütün gününü, işdən sonrakı vaxtını kafe və qumarxanalarda pul xərcləmək, boşboğazlıq etməyə sərf etmələri adi haldır. Amma elə şəhərlər və ölkələr də var ki, oranın camaatı hərdən başqa işlər haqda da fikirləşirlər. Əslində, bu vəziyyət də heç nəyi dəyişmir. Amma bir halda ki, fi-

kirləşirlər, deməli, nəyinsə xeyrinə fikirləşirlər. Oran isə, əksinə, fikirləşməyən bir şəhərdir, yəni əsl müasir şəhərdir. Bizim şəhərdə adamların necə sevişmələrini dəqiq təsvir etməyin əhəmiyyəti yoxdur. Kişilərlə qadınlar ya məhəbbətə qurşanır, az vaxtda bir-birini üzüb, əldən salır, ya da qoşalaşır, birgə ömür sürməyə başlayırlar. Orta vəziyyət isə, demək olar ki, yoxdur. Elə bu da xüsusi bir cəhətdir. Oranda da, başqa yerlərdə olduğu kimi, vaxt və fikir çatışmazlığı üzündən adamlar öz məhəbbətlərindən xəbərsiz olurlar.

Bizim şəhərin ən maraqlı cəhəti budur ki, burada ölüm də çətinliklə başa gəlir. Əslində, bu çətinliyi narahatlıq adlandırmaq daha düzgün olardı. Xəstəliyi heç kim xoşlamır və hamı xəstəlikdən qorxur. Amma elə şəhərlər və elə ölkələr var ki, orada xəstələrə xüsusi qayğı göstərilir. Belə yerdə rahatca ölmək də olar. Xəstəyə qayğı və onun özünə kömək araması təbii bir haldır. Oranda isə isə iqlimin təsirinə, işgüzarlığa, mənzərənin yaraşıqsızlığına, axşamın tez düşməsinə və əyləncələrin yoruculuğuna dözə bilmək üçün sağlam can gərəkdir. Burada xəstə düşən tək-tənha qalır. Xəstə istidən od tutub-yanan divarlar arxasında tək can verdiyi vaxt şəhər əhalisi telefonlarla danışır, yaxud kafedə oturub işgüzarlıqdan, müqavilələrdən, qəbzlərdən, xüsusi hesablardan söhbət açırlar. Belə quru, cansıxıcı bir yerdə can verən hər kəs ölümün necə əziyyətli və narahat olduğunu daha aydın duyur.

Sadaladığım cəhətlər, bəlkə də, şəhərimiz haqqında müəyyən təsəvvür yarada bilib. Geniş təsəvvür yaratmağa ehtiyac da yoxdur. Əsas məqsəd şəhərin yöndəmsiz görkəmini və əhalinin yöndəmsiz həyatını nəzərə çarpdırmaq idi. Adam ki bir həyat tərzinə adət elədi, güzəranı da yüngülləşir. Bir halda ki, bizim şəhərimiz adətlərə rəğbətlə yanaşır, deməli, adət edib yaşamaq olar. Amma, şübhə yoxdur ki, belə həyat çox da gözəl olmur. Bizdə heç olmasa tör-töküntülük yoxdur. Əhalimiz isə ürəyiaçıq, güləruz və fəal olduğuna görə, bura gələn səyyahların haqlı rəğbətini qazanır. Gözəlliyi, yaşıllığı, heç qəlbi də olmayan bu şəhərə adam əvvəl-axır adət edir və burada ilişib qalır. Onu da demək lazımdır ki, bu şəhər mənzərəli bir guşədə, yaraşqlı təpələrin əhatə etdiyi boş bir düzəndə, gözəl dəniz mənzərəsi yaxınlığında tikilib. Adam təəssüf edir ki, şəhər arxası dənizə tikilib, dəniz görünmür, onu görmək üçün isə gərək dəniz kənarına gələsən.

Dəniz kənarına gələndə mənzərə dəyişir. Bu ilin yazında baş verən əhvalatları, daha sonra şəhəri bürüyəcək və bizim nəql edəcəyimiz bədbəxtlikləri heç kəs ağına da gətirməzdi. Bu əhvalatlar bəzilərinə təbii, bəzilərinə isə ağlasığmaz görünəcək. Amma əhvalatların şərhçisi gərək belə fikirlərə əhəmiyyət verməsin. Onun borcu budur ki, “əhvalat belə olub” deyə sözə başlasın. Çünki əhvalatın necə başladığını da bilir, bu əhvalatın bütün bir xalqı vəlvələyə saldığını da, minlərlə şahidin onun sözlərinə rəğbət bəsləyəcəyini də.

Bu əhvalatı danışan adamın kimliyi lazımı vaxtda bilinəcək. Onun belə bir əhvalatda iştirakı da şərtidir. Əgər təsadüf onu əhvalatın iştirakçıları ilə görüşə çağırmasaydı, şahidlərin danışdıqlarını yazıb götürməsəydi və özü bir növ bu əhvalata qarışmasaydı, belə bir hekayətə başlamazdı. Elə tarixçilər də əsərlərini bu cür yazırlar. Doğrudur, tarixçilər, hətta həvəskar tarixçilər də sənədlərə əsaslanırlar. Bu əhvalatı yazan adamın da öz sənədləri var: əvvəla, öz şahidliyi, sonra başqalarının şahidliyi, əhvalatın bütün iştirakçılarının söhbətlərini özü dinləyib, yazmalı olub və nəhayət, əldə edə bildiyi yazılı sənədlər. İndi o həmin sənədlərdən müvafiq vaxtda istədiyi kimi istifadə etmək istəyir. O həm də istəyir ki... Yox, deyəsən, giriş sözü uzun çəkdi. Əhvalatın özünü danışmağa başlamaq lazımdır. İlk günlərin təsvirinə isə lap az vaxt lazımdır.

* * *

Aprelin 16-da səhər həkim Bernar Ryö otağından çıxanda qapının ağzında bir siçovul ölüsü gördü. O çəkinmədən ayağı ilə siçovulu kənara itələyib, pilləkənlə aşağı endi. Amma küçəyə çıxanda qapısı ağzında siçovul görməsi onu təəccübləndirdi və o, ev nəzarətçisini xəbərdar etmək üçün geri döndü. Nəzarətçi qoca Mişelin təəccüblənməsindən duyulurdu ki, burada nə isə bir uyğunsuzluq var. Qapısı ağzında siçovul ölüsü görməsi onu ancaq təəccübləndirmiş, ev nəzarətçisini isə dəhşətə gətirmişdi. Nəzarətçinin

fikri dəqiq idi: evdə siçovul yoxdur, vəssalam. Həkim onu inandırdı ki, ikinci mərtəbədə siçovul ölüsü görüb. Nəzarətçi yenə sözündən dönmədi. Evdə siçovul yoxdur, yaqın, həmin siçovulu çöldən gətiriblər. Bir sözlə, kimsə zarafat edib.

Elə həmin axşam Bernar Rye evin dəhlizində durub, qapısının açarını cibindən çıxardığı vaxt iri bir siçovul gördü. Heyvan dəhlizin qaranlıq küncündən çıxıb, səndələyə-səndələyə ona tərəf irəlilədi. Sonra dayandı, müvazinətini düzəltmək istədi, yenə irəlilədi, sonra dayanıb yerində fırlandı, astaca ciyildəyib, yerə yıxıldı və burun dəliklərindən qan açıldı. Həkim bir az ona tamaşa edib, yuxarı, öz mənzilinə qalxdı.

O, siçovulun özü haqqında fikirləşmirdi. Heyvanın burnundan qan fışqırması fikrini qarışdırmışdı.

Həkimin arvadı bir il idi ki, xəstələnmişdi. Ertəsi gün onu dağa, müalicə evinə yola salmalı idi. İçəri girəndə gördü ki, arvadı onun tapşırığına əməl edərək çarpayıda uzanıb. Belə istirahətdən sonra sabahkı yolun yorğunluğu onu çox üzməzdi. Arvadı onu görəndə kimi gülümsədi və bu təbəssümü ilə “Özümü çox yaxşı hiss edirəm” demək istəyirdi.

Həkim masaüstü lampanın işığında arvadının ona tərəf çevrilmiş sifətinə baxırdı. Otuz yaşa çatsa da, xəstələnsə də, gənclik tərəvəti hələ üzündən çəkilməmişdi. Bəlkə də, xoş təbəssümü onu belə gənc göstərirdi.

Həkim dedi: